

Odborné stanovisko

podľa § 1 ods. 2 písm. f) zákona č. 308/1993 Z. z. o zriadení Slovenského národného strediska pre ľudské práva v znení neskorších predpisov v platnom znení

Predkladané odborné stanovisko sa bližšie zaoberá teoretickými východiskami a judikatúrou rozpracovávajúcimi „iné postavenie“ ako jeden z diskriminačných dôvodov vymedzených zákonom č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (antidiskriminačný zákon) v platnom znení (ďalej ako „Antidiskriminačný zákon“) ako aj Ústavou Slovenskej republiky (ďalej ako „Ústava SR“). Je nutné hneď na začiatku uviesť, že práve tento diskriminačný dôvod možno označiť za najmenej rozpracovaný odbornou literatúrou¹ či explicitne vymedzený súdnou praxou. Cieľom tohto odborného stanoviska je tak v rámci rozsahových možností priblížiť uvedený diskriminačný dôvod za účelom jeho presnejšieho uchopenia právnou praxou.

Nutnosť obsahového vymedzenia toho diskriminačného dôvodu je daná práve tým, že neodmyslenou súčasťou právnej analýzy akéhokoľvek namietaného nedodržania zásady rovnakého zaobchádzania je konkrétne skutkové okolnosti podriadiť zisťovaniu toho, či boli predmetnou praxou² kumulatívne naplnené definičné znaky diskriminácie. Konkrétne možno hovoriť o potrebe identifikácie chráneného dôvodu, oblasti a formy diskriminácie a komparátora. V prípade, že v namietanom konaní nie sú identifikovateľnými uvedené definičné znaky, nemožno v žiadnom prípade hovoriť o vyvrátiteľnej právnej domnienke porušenia zákazu diskriminácie. Z pohľadu praxe Slovenského národného strediska pre ľudské práva, je práve diskriminačný dôvod tým atribútom, ktorého obsah je často nejasný nielen osobám dotknutým diskrimináciou, ale tiež odbornej právnickej obci.

Zakázané dôvody diskriminácie sú okrem iného Ústavou SR a Antidiskriminačným zákonom³ vymedzené ako pohlavie, náboženské vyznanie alebo viera, rasa, príslušnosť k národnosti alebo etnickej skupine, zdravotné postihnutie, vek, sexuálna orientácia, manželský stav a rodinný stav, farba pleti, jazyk, politické alebo iné zmýšľanie, národný alebo sociálny pôvod, majetok, rod alebo iné

¹ Výnimkou je napríklad publikácia Slovenského národného strediska pre ľudské práva: Sabján N., Cenker M., Výklad pojmu „iné postavenie“ z pohľadu zákazu diskriminácie v judikatúre súdov. Wolters Kluwer. 2018.

² Opomenutím konania, situáciou alebo praxou.

³ Ostatné predpisy upravujúce zakázané diskriminačné dôvody: Zákon č. 311/2011 Z. z. Zákonník práce, Zákon č. 55/2017 Z. z. o štátnej službe, zákon č. 281/2015 Z. z. štátnej službe profesionálnych vojakov, zákon č. 378/2015 Z. z. o dobrovoľnej vojenskej príprave, zákon č. 200/1998 Z. z. o štátnej službe colníkov, zákon č. 73/1998 Z. z. o štátnej službe príslušníkov Policajného zboru, SIS, ZVJS SR a Železničnej polície, zákon č. 315/2001 Z. z., zákon č. 552/2003 Z. z. o Hasičskom a záchrannom zbore, zákon o výkone práce vo verejnom, zákon č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti, zákon č. 455/1991 Zb. Živnostenský zákon, zákon č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách, zákon č. 576/2004 Z. z. o zdravotnej starostlivosti, zákon č. 483/2001 Z. z. o bankách, zákon č. 136/2010 Z. z. o službách na vnútornom trhu.

postavenie alebo z dôvodu oznámenia kriminality alebo inej protispoločenskej činnosti. Je nutné uviesť, že ich výpočet je v oboch právnych predpisoch demonštratívny. Preto ako zakázané diskriminačné dôvody do úvahy prichádzajú aj ďalšie dôvody, ktoré by bolo možné na prvý pohľad podradiť práve pod diskriminačný dôvod „iné postavenie“.

Obsahové vymedzenie tohto diskriminačného dôvodu je v rámci národnej právnej praxe čiastočne rozpracované súdnou rozhodovacou činnosťou, keďže je možné tvrdiť, že zákonodarca úplne vynechal akékoľvek bližšie zdôvodnenie tejto úpravy v Antidiskriminačnom zákone a bližšie sa k žiadnemu z diskriminačných dôvodov nevyjadril ani prostredníctvom dôvodovej správy. Najrelevantnejším zdrojom pre obsahový výklad tohto pojmu je práve judikatúra Ústavného súdu Slovenskej republiky (ďalej ako „Ústavný súd“),⁴ ktorá nadväzuje na judikatúru Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej ako „ESLP“) či medzinárodné právne normy odkazujúce na zákaz diskriminácie.⁵

Jednou z takýchto spomínaných medzinárodných noriem zakazujúcich diskrimináciu je Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach (ďalej ako „Medzinárodný pakt“), ktorým sa zmluvné štáty⁶ zaviazali národnými mechanizmami zaručiť, že práva formulované v uvedenom pakte budú zaručené, resp. vykonávané bez akéhokoľvek rozlišovania podľa rasy, farby, pohlavia, jazyka, náboženstva, politického alebo iného zmýšľania národnostného a sociálneho pôvodu, majetku, rodu alebo iného postavenia.⁷ Medzinárodný pakt okrem iného, obdobne ako Antidiskriminačný zákon a Ústava SR, vymedzuje ako diskriminačný dôvod aj iné postavenie. Výbor pre hospodárske, sociálne a kultúrne práva (ďalej ako „Výbor“)⁸ sa k výkladu pojmu diskriminačného dôvodu iného postavenia vyjadril nasledovne: *„Povaha diskriminácie sa mení s okolnosťami a vyvíja sa v čase. Preto je na zachytenie ďalších foriem rozdielneho zaobchádzania, ktoré nemožno primerane a objektívne zdôvodniť a svojou povahou sú porovnateľné s dôvodmi diskriminácie výslovne uvedenými v článku 2 ods. 2, potrebný flexibilný prístup k dôvodom, ktoré spadajú do kategórie „iné postavenie“. Takéto dodatočné dôvody sú bežne uznávané, keď odrážajú skúsenosť sociálnych skupín, ktoré sú zraniteľné a vystavené marginalizácii.“*⁹ Uvedený komentár Výboru rovnako naznačuje demonštratívny charakter výpočtu zakázaných diskriminačných dôvodov, no nevenuje sa bližšie obsahovému zdôvodneniu pojmu iné postavenie.

ESLP sa svojou rozhodovacou praxou zaoberal výkladom diskriminačného dôvodu iného postavenia. Judikatúrou síce ešte v roku 1976 skonštatoval vo veci *Engel a ďalší*¹⁰, že výpočet diskriminačných dôvodov vymedzených článkom 14 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej ako „Dohovor“)¹¹ je demonštratívny, no explicitnému vymedzeniu

⁴ Opomenutím konania, situáciou alebo praxou.

⁵ Napríklad PL. ÚS III. 64/00, PL. ÚS II. 5/03, PL. ÚS 1/2012, PL. ÚS 11/2013 a PL. ÚS 8/2014.

⁶ Rafitkácia: ČSSR – 23. 12. 1976, sukcesia SR – 28. 5. 1993.

⁷ Čl. 2. ods. 2 Medzinárodného paktu.

⁸ Zriadený pre zabezpečenie implementácie Medzinárodného paktu.

⁹ Všeobecný komentár č. 20 Výboru pre hospodárske, sociálne a kultúrne práva k Medzinárodnému paktu o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach. Dostupné na : <http://diskriminacia.sk/medzinarodne-dokumenty/dokumenty-osn/>

¹⁰ Rozhodnutie ESLP o sťažnosti č. 5100/71 zo dňa 08. júna 1976 vo veci Engel a spol. proti Nemecku, bod 72 (ďalej ako „Engel a ďalší“). Dostupné na: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-57479%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57479%22]})

¹¹ „Užívanie práv a slobôd priznaných týmto dohovorom musí byť zabezpečené bez diskriminácie založenej na akomkoľvek dôvode, ako je pohlavie, rasa, farba pleti, jazyk, náboženstvo, politické alebo iné zmýšľanie, národnostný alebo sociálny pôvod, príslušnosť k národnostnej menšine, majetok, rod alebo **iné postavenie**.“

obsahu tohto pojmu sa v danom odôvodnení vyhol. Bližšie argumentačné línie boli ESLP priblížené čiastočne jeho nasledujúcou rozhodovacou činnosťou.

Rozsudkom vo veci *Engel a ďalší* konštatoval, že článok 14 Dohovoru a výpočet diskriminačných dôvodov v ňom zakomponovaných je konštruovaný demonštratívne a pod pojem „iné postavenie“ je možné subsumovať aj iné dôvody diskriminácie. Takéto vymedzenie iného postavenia by z pohľadu predmetného rozsudku umožňovalo vykladať tento diskriminačný dôvod výrazne extenzívne. ESLP postupne, počnúc rozhodnutím vo veci *Kjeldsen*¹², poskytol reštriktívnejší výklad toho, čo možno vnímať ako dôvod iného postavenia z pohľadu diskriminácie. V zmysle zdôvodnenia rozhodnutia vo veci *Kjeldsen*, judikoval, že je nutné pri diskriminačnom dôvode iného postavenia rozlišovať práve osobnostné vlastnosti (status), ktorými sa osoba alebo skupina osôb od seba vzájomne odlišujú. Inými slovami, podľa rozhodnutia ESLP vo veci *Kjeldsen*, na to, aby bolo možné hovoriť o diskriminácii z dôvodu iného postavenia, musí ísť o rozdielne zaobchádzanie z dôvodu, ktorý bol daný osobnostnou vlastnosťou jednotlivca či skupiny. ESLP sa však bližšie nevyjadril k vymedzeniu obsahu otázky osobnostných vlastností jednotlivca či skupiny. Na tieto výkladové argumentačné línie nadviazal ESLP rozhodnutím vo veci *Clift*¹³, keď zdôvodnil, že diskriminačné dôvody článku 14 Dohovoru sú založené na vrodených vlastnostiach či vlastnostiach spojených s ľudskou identitou, ako pohlavie, rasa či náboženstvo. ESLP však v predmetnom rozhodnutí ozrejmil, že nie všetky diskriminačné dôvody vymedzené článkom 14 Dohovoru sú nutne založené na vyššie uvedených charakteristikách, ako napríklad diskriminačný dôvod majetku.¹⁴ Inými slovami ESLP pripustil, že diskriminačné dôvody subsumovateľné pod dôvod iného postavenia môžu, avšak nemusia, byť nutne založené na vrodených vlastnostiach či vlastnostiach spojených s ľudskou identitou. Ďalším posunom v argumentačnej línii bolo rozhodnutie vo veci *Peterka*,¹⁵ v odôvodnení ktorého ESLP uviedol, že obsah pojmu iné postavenie determinuje charakteristika ostatných diskriminačných dôvodov. ESLP ďalej upresnil, že osobnostné vlastnosti, môžu byť vnímané ako také, o ktorých jednotlivec rozhoduje (náboženstvo, politický názor, sexuálna orientácia a identita), alebo také ktoré nezávisia od jeho voľby (pohlavie, rasa, zdravotné postihnutie alebo vek).

Už na prvý pohľad je zrejmé, že ESLP postupne rozvíja svoju argumentačnú líniu pre účely výkladu diskriminačného dôvodu iného postavenia. Doposiaľ vo svojej rozhodovacej praxi, považoval za iné postavenie o.i. aj vojenskú hodnosť¹⁶, otcovstvo pri iniciácii konania o zapretie

¹² Rozhodnutie ESLP o sťažnosti č. 5095/71; 5920/72; 5926/72 zo dňa 07. decembra 1976 vo veci *Kjeldsen, Busk Madsen a Pederssen* proti Dánsku (ďalej ako „*Kjeldsen*“). Dostupné na: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-57509%22%7D>

¹³ Rozhodnutie ESLP o sťažnosti č. 7205/07 zo dňa 22. novembra 2010 vo veci *Clift* proti Spojenému kráľovstvu (ďalej ako „*Clift*“). Dostupné na: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22%3A%227205/07%22%22%22documentcollectionid%22%3A%22GRANDCHAMBER%22%22%22CHAMBER%22%22%22itemid%22%3A%22001-99913%22%7D>

¹⁴ Pozri aj rozhodnutie ESLP o sťažnosti č. 42184/05 zo dňa 10. marca. 2010 vo veci *Carson a ďalší* proti Spojenému kráľovstvu, bod 70 (ďalej ako „*Carson a ďalší*“). Dostupné na: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22%3A%2242184/05%22%22%22documentcollectionid%22%3A%22GRANDCHAMBER%22%22%22CHAMBER%22%22%22itemid%22%3A%22001-97704%22%7D>

¹⁵ Rozhodnutie ESLP o sťažnosti č. 21990/08 zo dňa 04. mája. 2010 vo veci *Peterka* proti Českej republike (ďalej ako „*Peterka*“). Dostupné na: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22%3A%2221990/08%22%22%22documentcollectionid%22%3A%22GRANDCHAMBER%22%22%22CHAMBER%22%22%22itemid%22%3A%22001-146675%22%7D>

¹⁶ *Engel a ďalší*.

rodičovstva¹⁷, účasť v odborovej organizácii¹⁸, trvalý pobyt¹⁹, výkon trestu odňatia slobody²⁰, väzobné stíhanie osoby²¹, imigračné postavenie²², rodinný stav²³, rodičovstvo dieťaťa narodeného mimo manželstva²⁴, niekdajšie členstvo v KGB²⁵, zdravotný stav²⁶, dôchodcovia zamestnaní v niektorých kategóriách verejného sektora²⁷.

Judikatúra ESLP nie je v tomto smere konzistentnou, čo sa prejavuje aj v rozhodovacej praxi Ústavného súdu. Ústavný súd sa pri vymedzení obsahu chráneného dôvodu iného postavenia pridrižiava vybranej argumentačnej línie ESLP, keď konštatuje, že pod uvedený chránený dôvod možno subsumovať aj iné dôvody, ktoré Ústava SR explicitne nevymedzuje. Ústavný súd ďalej uvádza, že v prípade dôvodov subsumovateľných pod tento diskriminačný dôvod nemusí ísť nevyhnutne o také dôvody, ktoré by spočívali vo vlastnostiach spätých s osobnostnými a inými nemennými črtami človeka. Osobitne zaujímavo, a to aj vzhľadom k niektorým z vyššie uvedených rozhodnutí ESLP, vyznieva konštatovanie Ústavného súdu o tom, že ochrana poskytovaná ustanovením o zákaze diskriminácie sa neobmedzuje na odlišné zaobchádzanie založené na vlastnostiach, ktoré sú osobné v tom zmysle, že by boli vrodené alebo nemenné. Z pohľadu dôvodov subsumovateľných pod diskriminačný dôvod iného postavenia, tak bude môcť ísť o dôvody spočívajúce na osobných voľbách, odrážajúcich osobnostné rysy každého z nás. Ústavný súd tiež poznamenáva, že diskriminačný dôvod iného postavenia je potrebné vykladať v nadväznosti na predtým vymenované zakázané diskriminačné dôvody, ktoré sú nerozlučne späté s ľudskou jedinečnosťou. Inými slovami, diskriminačný dôvod iného postavenia treba vykladať obdobne

¹⁷ Rozhodnutie ESLP o sťažnosti č. 8777/79 zo dňa 28. novembra 1984 vo veci Rasmussen proti Dánsku. Dostupné na <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-57563%22%7D>

¹⁸ Rozhodnutie ESLP o sťažnosti č. 4464/70 zo dňa 27. októbra 1975 vo veci National Union of Belgian Police proti Belgicku a rozhodnutie ESLP o sťažnosti č. 5614/72 zo dňa 06. februára 1975 vo veci Swedish Engine Drivers Union proti Švédsku. Dostupné na: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22%3A%224464/70%22%2C%22display%22%3A%22%22%22%2C%22languageisocode%22%3A%22ENG%22%2C%22documentcollectionid%22%3A%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%2C%22itemid%22%3A%22001-57435%22%7D>

¹⁹ Carson a ďalší.

²⁰ Clift.

²¹ Rozhodnutie ESLP o sťažnosti č. 31827/02 zo dňa 13. decembra 2011 vo veci Laduna proti Slovenskej republike. Dostupné na: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22%3A%2231827/02%22%2C%22documentcollectionid%22%3A%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%2C%22itemid%22%3A%22001-108031%22%7D>

²² Rozhodnutie ESLP o sťažnosti č. 56328/07 zo dňa 27. septembra 2011 vo veci Bah proti Spojenému kráľovstvu. Dostupné na: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22%3A%2256328/07%22%2C%22documentcollectionid%22%3A%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%2C%22itemid%22%3A%22001-106448%22%7D>

²³ Rozhodnutie ESLP o sťažnosti č. 15197/02 zo dňa 22. augusta 2008, vo veci Petrov proti Bulharsku. Dostupné na: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22%3A%2215197/02%22%2C%22documentcollectionid%22%3A%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%2C%22itemid%22%3A%22001-86454%22%7D>

²⁴ Rozhodnutie ESLP o sťažnosti č. 31871/96 zo dňa 08. júla 2003 vo veci Sommerfeld proti Nemecku. Dostupné na: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22%3A%2231871/96%22%2C%22documentcollectionid%22%3A%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%2C%22itemid%22%3A%22001-61195%22%7D>

²⁵ Rozhodnutie ESLP o sťažnosti č. 50421/08 a 56213/08, zo dňa 23. júna 2015 vo veci Sidabras and ďalší proti Litve. Dostupné na: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-155358%22%7D>

²⁶ Rozhodnutie ESLP o sťažnosti č. 31039/11 zo dňa 15. júna 2016 vo veci Novruk a ďalší proti Rusku. Dostupné na: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22%3A%2231039/11%22%2C%22documentcollectionid%22%3A%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%2C%22itemid%22%3A%22001-161379%22%7D>

²⁷ Rozhodnutie ESLP o sťažnosti č. 78117/1, zo dňa 05. septembra 2017 vo veci Fábíán proti Maďarsku. Dostupné na: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-176769%22%7D>

charakteristikám pred ním menovaným, nie ako „iné postavenie“ v zmysle postavenia svojou podstatou odlišného od ostatných explicitne menovaných zakázaných dôvodov.

Ústavný súd vo svetle uvedeného doposiaľ rozhodol, že okrem iného napríklad povolanie,²⁸ či prístup k vzdelaniu,²⁹ nie je možné identifikovať spoločným povahovým základom s niektorým zo zakázaných dôvodov diskriminácie, a preto v daných prípadoch by nemohlo ísť o diskrimináciu z dôvodu iného postavenia. Naopak, v zmysle judikatúry Ústavného súdu, možno pod iné postavenie podradiť postavenie cirkevného duchovného³⁰, či postavenie sudcov všeobecných súdov alebo sudcov Špeciálneho súdu SR³¹.

Záver

Záverom je dôvodné konštatovať, že tak na nadnárodnej, ako aj národnej úrovni doposiaľ neexistuje ustálená rozhodovacia prax súdov, ktorá by poskytovala ucelenú odpoveď na otázku výkladu obsahu diskriminačného dôvodu iného postavenia. Pre účely vyhodnocovania konkrétnych skutkových okolností namietanej diskriminácie tak bude nutné inšpirovať sa stále rozvíjajúcou sa judikatúrou ESĽP a na ňu nadväzujúcou judikatúrou Ústavného súdu. Z praxe týchto vysokých súdnych autorít však možno pomerne jednoznačne vyvodit' záver o tom, že pri každej právnej analýze namietaného porušenia zákazu diskriminácie je nutné posudzovanie individuálnych okolností prípadu, a to predovšetkým vo vzťahu k prípadnému podradeniu skutkového stavu pod chránený dôvod iného postavenia.

²⁸ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 3. júla 2013, sp. zn. PL. ÚS 1/2012.

²⁹ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 22. októbra 2014, sp. zn. PL. ÚS 11/2013.

³⁰ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 31. januára 2001, sp. zn. PL.III ÚS. 64/00.

³¹ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 20. mája 2008, sp. zn. PL. ÚS 17/2008.